

мой гуруҳлар иқтисодий аҳволининг кўрсаткичидир”, деб таъкидлаб ўтади[6]. Камбағаллик ҳолати ресурсларнинг узок муддат давомида етарли бўлмаслигини аввалги жамғармалар билан ҳам, қиммат товарларни харид қилишдан вақтинча тежаш ҳисобига тўпланган маблағ билан ҳам қоплаш имконияти мавжуд эмаслигини кўрсатади.

Хулоса ва таклифлар. Камбағаллик имкониятсизлик, у инсоннинг қийинчиликларини англаувчи тушунча бўлиб, ҳатто мавжудлик учун минимал талабларни қондиришга имкон бермайди. Камбағаллик нафақат даромад етишмаслигини англатади, балки журъатсизлик, кучсизлик ва юқори иқтисодий ишончсизликни ҳам бошдан кечиришни англатади. Жамиятни ташкил этувчи шахслар ёки оилаларга тегишли турли ресурсларнинг ўртача ҳажмдан анча паст бўлиб, ҳақиқатда бундай жамият оддий муносабатлар, ҳаётини анъаналар ва фаолиятдан четлатилган тақдирда камбағаллик юзага келади. Камбағалликни, фикримизча, қуйидагича дара-

жаларда таснифлаш ва даражаларга тегишлилиги бўйича аҳолини камбағалликдан чиқариш чораларини кўриш мумкин:

- аҳоли молиявий ҳолати барқарорлигининг **жуда паст** даражаси.
- аҳоли молиявий ҳолати барқарорлигининг **ўрта паст** даражаси.
- аҳоли молиявий ҳолати барқарорлигининг **энг паст** даражаси.
- аҳоли молиявий ҳолати барқарорлигининг **инқироз** даражаси.

Юқоридаги тавсияларимизга асосан аҳоли молиявий ҳолати барқарорлигининг мазкур даражалар кесимида таҳлил қилсак ва вақтида тегишли чора-тадбирларга асосан аҳоли бандлигини таъминласак, мамлакат иқтисодиётга катта наф келтирган бўлаемиз. Шундай қилиб, тадбиркорлик субъектлари сонини кўпайтириш ва аҳолининг иш билан бандлигини доимо мониторингдан ўтказиб туриш келажакда мамлакат иқтисодиётини юксалтиришга хизмат қилади.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. Александров Е.Л., Александрова О.Е. Меры борьбы бедностью: Зарубежный и отечественный опыт. // *Фундаментальные исследования*, 2015. С.102.
2. Арипов О.А. Ўзбекистонда кичик бизнесни давлат томонидан тартибга солиш ва ишбилармонлик муҳитини ривожлантириш. – Т.: «Lesson Press» нашриёти. 2021. 116-117-бетлар.
3. Беглова Е.И. *Бедность как социально-экономическое явление. Автореф. дисс. на соискан. ученой степени докт. экон. наук*, 2014. С. 11.
4. Boot Ch. *Life and London of the people in London [Electronic resource] / Ch. Boot. – URL: https://archive.org/details/lifelabourofpeop07bootiala.*
5. Гегель. *Политические произведения. – М.: Наука, 1987. – 530 с.*
6. Мустафақулов Ш.И., Муродуллаев Н., Хамидов Р. *Ўзбекистонда камбағалликни аниқлаш ва қисқартириш давлат сиёсати даражасида. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. 1-son, yanvar-fevral, 2020-yil.*
7. Прудон, П.-Ж. *Бедность как экономический принцип: пер. с фр. / П.-Ж. Прудон. – М.: Посредник, 1908. – 29 с.*
8. Стиглиц Дж. *Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему: [пер. с англ.]. – М.: Эксмо, 2015. С. 161.*
9. Thirlwall A.P. *Economics of Development. Theory and Evidence (Ninth Edition) / A.P.Thirlwall. - Palgrave Macmillan, 2011. - 678 p.*
10. Todaro M.P., Smith S.C. *Economic Development (12th Edition) / M.P. Todaro, S.C. Smith. – Pearson Education Limited, 2015. – 860 p.*
11. Townsend P. *Poverty in the United Kingdom / P. Townsend // Univ. of California. – Berkeley, 1979.*
12. Шугаева И.В. *Методологические аспекты феномена бедности в современном обществе. // Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ» 2016, Том 7, №4, С. 843.*
13. Хайек, Ф. А. фон, *Дорога к рабству: пер. с англ. / Ф. А. Хайек. – М.: Экономика, 1992. – 176 с.*
14. Собиров О.О. *Хўжалик юритувчи субъектларда бошқарув ҳисобини такомиллаштириш йўналишлари. (PhD) Диссертация иши. – Т.: ТМИ, 2022 й.*
15. Собиров О.О. *Бошқарув ҳисобининг моҳияти ва уни ташкил этишида харажатларнинг ўрни. Scientific Journal of "Internatsional Finance & Accounting". – Т.: ТМИ, 2022 йил август. Issue 4. 1-10-б.*

doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss2/a27

INSON KAPITALIGA SARMOYA YANGI O'ZBEKISTONNING FAROVONLIGI KAFOLATI

Numanova Madina Latif qizi -
TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi, kichik ilmiy xodim

Annotatsiya. O'zbekistonda innovatsion ta'lim rivojlanishi inson kapitalini shakllantirishda yangi tendensiyalarni keltirib chiqarmoqda. Inson va uning bilim va ko'nikmalari davlat iqtisodiyotining asosiy omili hisoblangan inson kapitali, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Universitetlarning inson kapitalini shakllantirishdagi zamonaviy tendensiyalarning nomuvofiqligi, ularning rivojlanishi jarayonida ular oldida turgan yangi vazifalarni ko'rsatmoqda. Ma'lumki, inson kapitali uni boshqarishning ongli, maqsadli va tizimli jarayoni shartidagina shakllanishi mumkin. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi va amaliyoti ko'rsatmoqdaki, inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiya mamlakatning yuksak rivojlanishiga olib boradi. Shuning uchun, mamlakatimizning tezkor rivojlanishiga hissa qo'shmoqchi bo'lsak, biz birinchi o'rinda investitsiyani ta'lim tarbiyaga yo'naltirishimiz zarur.

Kalit so'zlar: inson kapitali, innovatsion rivojlanish, oliy ta'lim, ta'lim, kadrlar salohiyati.

ИНВЕСТИЦИИ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ – ЗАЛОГ ПРОЦВЕТЕНИЯ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Нуманова Мадина Латифовна -

*Научно-исследовательский центр "Научные основы
и проблемы развития экономики Узбекистана" при
ТГЭУЭ, младший научный сотрудник*

Аннотация. Развитие инновационного образования в Узбекистане создает новые тенденции в формировании человеческого капитала. Человек и его знания и умения являются главным фактором экономики государства, человеческий капитал приоритетным направлением социально-экономического развития государства. Противоречивость современных тенденций формирования человеческого капитала вузов свидетельствует о новых задачах, стоящих перед ними в ходе их развития. Известно, что человеческий капитал может формироваться только при условии осознанного, целенаправленного и планомерного процесса его управления. Опыт и практика развитых стран показывают, что инвестиции в человеческий капитал ведут к высокому развитию страны. Поэтому, если мы хотим внести свой вклад в стремительное развитие нашей страны, мы должны в первую очередь направлять инвестиции в образование.

Ключевые слова: человеческий капитал, инновационное развитие, высшее образование, образование, кадровый потенциал.

INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL IS A GUARANTEE OF THE PROSPERITY OF THE NEW UZBEKISTAN

Numanova Madina Latifovna -

*Research Center "Scientific foundations and
problems of development Economy of Uzbekistan"
at TSUE, junior researcher*

Annotation. The development of innovative education in Uzbekistan creates new trends in the formation of human capital. A person and his knowledge and skills are the main factor in the economy of the state, human capital is a priority direction of the socio-economic development of the state. The inconsistency of modern trends in the formation of the human capital of universities testifies to the new challenges facing them in the course of their development. It is known that human capital can be formed only under the condition of a conscious, purposeful and systematic process of its management. The experience and practice of developed countries show that investment in human capital leads to high development of the country. Therefore, if we want to contribute to the rapid development of our country, we must first and foremost invest in education.

Keywords: human capital, innovative development, higher education, education, personnel potential.

Kirish. MDH davlatlari orasida birinchi bo'lgan O'zbekistonda ijtimoiy siyosatni dasturiy asosda amalga oshirishga kirishildi. Ta'lim sohasida sohani rivojlantirish kadrlar tayyorlash milliy dasturi asosida mamlakatning demografik xususiyatlarini hisobga olgan holda, kadrlar sifatini bozor iqtisodiyoti talablariga muvofiqlashtirishga qaratilgan.

Inson omilining faollashuvi, avvalo, iqtisodiyotni rivojlantirish va munosib mehnat standartlari sohasida, aholining samarali bandligini ta'minlash va aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini doimiy ravishda rivojlantirishda, aholini ijtimoiy muhofaza qilish tizimini rivojlantirishda o'z ifodasini topmoqda. Ta'lim tizimi, shuningdek, axloqiy qadriyatlarini shakllantirish, oilani mustahkamlash, uy tarbiyasi, jamiyatning jismoniy salomatligi, madaniy an'analarni asrab-avaylash va hokazolardan iborat.

Bu holat mamlakatimizda ta'lim sohasida inson kapitalidan yildan-yilga keng foydalanilayotganini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu munosabat bilan inson kapitali tiklanishining kelib chiqishi va uning ta'lim rivojiga qo'shgan hissasiga e'tibor qaratish zarur.

Dastlab, inson kapitali deganda faqat insonga, uning mehnat qobiliyatini, ta'lim va kasbiy mahoratini oshiruvchi investitsiyalar majmui tushunilgan. Kelajakda inson kapitali tushunchasi sezilarli darajada kengaydi.

Inson kapitalidan foydalanishda an'anaviy – insonning ta'lim darajasini tavsiflovchi fazilatlarini kiritish.

Ta'lim kapitali – shaxsning umumiy ta'lim va kasbiy malaka xususiyatlari kombinatsiyasi. Umumiy va kasbiy bilimlar, ta'lim muassasalarida va ishda olingan ko'nikmalar, shuningdek, kishilarning ishbilarmonlik kasbiy fazilatlarini va qobiliyatlarini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'lim tizimini shakllantirish va rivojlantirishning huquqiy asoslari yaratildi – "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, kadrlar tayyorlash milliy dasturi va maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi qabul qilindi [1].

Dasturni amalga oshirish jarayonida ta'limning barcha bosqichlari bo'yicha o'quv dasturlari qayta ko'rib chiqilib, zamonaviy xalqaro talablarga moslashtirildi.

O'quvchilarning zamonaviy darsliklar va o'quv qo'llanmalaridan bepul foydalanishini ta'minlash va tayyorlash bo'yicha ulkan ishlar amalga oshirildi. Pedagogik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish, ularning yuqori malakali mehnatini rag'batlantirish tizimi yaratildi.

“Ta'lim to'g'risida”gi qonunda ta'lim O'zbekiston Respublikasini ijtimoiy rivojlantirish sohasidagi ustuvor yo'nalish, mamlakatimiz inson kapitalini rivojlantirishda milliy boylikning bosh omili sifatida e'lon qilingan.

Ta'lim olish huquqi quyidagilar bilan ta'minlanadi: davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini rivojlantirish; ishdan uzilishlarsiz va uzilishlarsiz o'qitishni tashkil etish; davlat ta'lim va kadrlar tayyorlash dasturlari bo'yicha bepul ta'lim olish, shuningdek ta'lim muassasalarida shartnoma asosida to'lanadigan kasb-hunar ta'limi. Barcha turdagi ta'lim muassasalarining bitiruvchilari keyingi bosqichdagi ta'lim muassasalariga kirishda teng huquqqa egalar.

Ta'lim quyidagi shakllarda amalga oshiriladi: maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim, oliy ta'lim.

Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim turiga: kadrlarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash, maktabdan tashqari ta'lim kiradi.

Adabiyotlar tahlili. Mamlakatimizda o'rta ta'limning yangi tizimi o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga yo'naltirilgan bo'lib, bu ularning ijtimoiy va mehnat munosabatlari tizimiga faol va samarali qo'shilishi imkonini beradi.

“Inson kapitali” atamasining o'zi birinchi marta 1979-yilda Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan iqtisodchi Teodor Shuls (1902-1998) asarlarida paydo bo'lib, quyidagi ta'rifni taklif qildi: “Insonning barcha qobiliyatlari tug'ma yoki orttirilgan [3].

Har bir inson tug'ma qobiliyatlarini belgilovchi individual genlar majmuasi bilan tug'iladi. Tegishli investitsiyalar orqali oshirish mumkin bo'lgan inson tomonidan qo'lga kiritilgan qimmatli fazilatlarini biz inson kapitali deb ataymiz”[4].

MM. Kritskiy inson kapitaglinin ikki o'ziga xos shaklni o'zlashtirgan holda inson hayotining alohida shakli sifatida tavsiflaydi[5].

T.Shulzdan keyingi olim G.Bekker “inson kapitali” tushunchasini mikrodarajaga tarjima qilib, unda korxonadagi inson kapitali insoniy malakalar majmui ekanligini aniqladi [6].

Inson kapitali tushunchasini ham tor, ham keng ma'noda ko'rib chiqish mumkin. Tor ma'noda inson kapitalining shakllaridan biri ta'limdir. U inson deb ataldi, chunki bu shakl insonning bir qismiga aylanadi va u kapitaldir, chunki u kelajakdagi daromad va qoniqish manbai yoki barchasi birgalikda.

Keng ma'noda inson kapitali ma'lum bir shaxsga korxonaga uchun ishchilarni o'qitish va o'qi-

tish, sog'liqni saqlash, migratsiya, shuningdek narxlar va daromadlar to'g'risidagi ma'lumotlarni qidirish xarajatlari shaklida investitsiya qilish orqali shakllanadi. Jami kapitalning bir qismi sifatida inson kapitali uning elementlari kombinatsiyasi sifatida ifodalanishi mumkin, ya'ni u o'zining ichki tuzilishiga ega.

Ko'pgina iqtisodchi olimlar inson kapitali tarkibini inson kapitaliga investitsiyalar turlarining xilma-xilligidan kelib chiqqan holda tannarx prinsipi-ga ko'ra shakllantiradilar.

F.Neyman, o'z navbatida, inson kapitalining asosiy tarkibiy qismlariga quyidagi elementlar kombinatsiyasini bog'ladi: madaniy va etnik xususiyatlar, malaka, umumiy va kasbiy ta'lim [7].

E.V.Vankevich ta'lim va tarbiya, sog'liq holati, haydovchilik ehtiyojlari, motivatsiya, qadriyatlar kabi tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatdi [8].

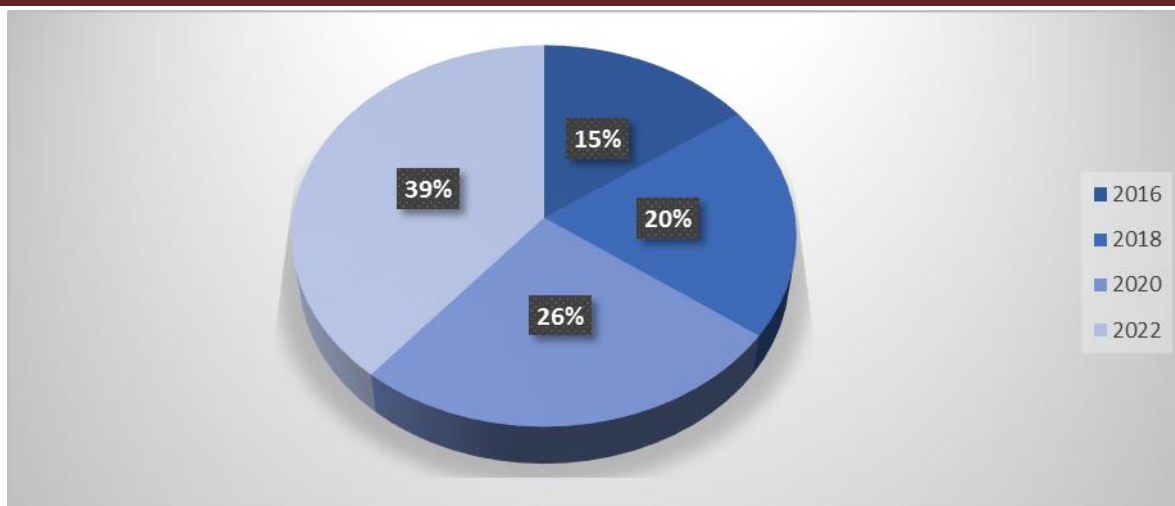
Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosini sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, qiyosiy tahlil, mantiqiy usul, tahlil va sintez, me'yoriy yondashuv tashkil etadi.

Tahlil va natijalar. 2022-yilda O'zbekistonda 198 ta oliy ta'lim muassasasi bo'lib, ularda tahsil olayotgan talabalar soni 808,4 ming nafarni tashkil etgan. Statistik ma'lumotlarga etibor qaratsak, mamlakatimizda 2020-yilda mehnatga layoqatli aholi ulushi 50-59 % orasida o'zgarib turdi. Mamlakatimizda iqtisodiy faol aholining 41 % 16 yoshdan 30 yoshgacha bo'lganlar tashkil qiladi. Ularning 13,9 % oliy, 60,2 % o'rta maxsus, 25,9 % o'rta ma'lumotga ega kadrlar.

Shundan xulosa qilib aytish mumkinki, yoshlar mehnat bozorida oliy ma'lumotlilarga nisbatan o'rta maxsus ma'lumotga ega kadrlar o'rtasidagi raqobat, ish o'rniga talab yuqori. Mazkur tahlilga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida 2016-yil jami 77 ta, 2018-yil 101 ta, 2020-yil 132 ta, 2022-yil jami 198 ta oliy ta'lim muassasari faoliyat yuritgan. Hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalar soni 198 dan ziyod bo'lib, ulardan 25 tasi xorijiy oliy ta'lim muassasalaridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2023-yilga mo'ljallangan parlament murojaatnomasida ta'lim muammolariga alohida to'xtaldi. 2023-yil “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim” yili deb e'lon qilindi. Bu borada boshlangan islohotlarni davom ettirish, ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish juda dolzarb masala hisoblanadi.

2-rasmda O'zbekiston Respublikasida yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olishning 5 yillik ko'rsatkichlari keltirigan. Bu ko'rsatkichlarga ko'ra, 2016-yilda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasi juda past bo'lib, 9 %ni tashkil etgan. 2017-yilda bu ko'rsatkich 11 %ni tashkil etgan. 2019-2020-yillarda bu ko'rsatkich sezilarli darajada oshib, 20-25 %ni tashkil etgan.

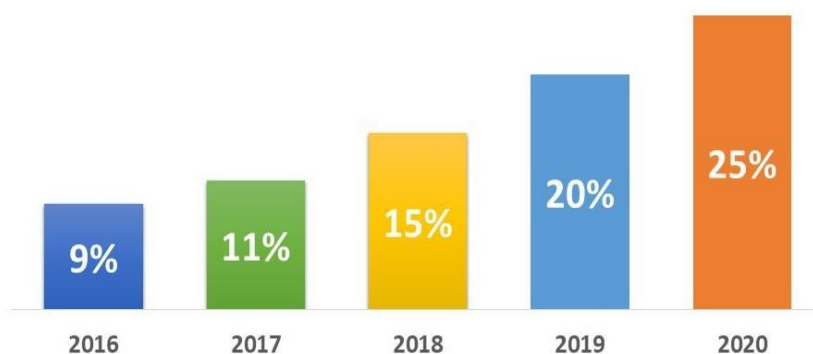
1-rasm. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim muassasalarining 2016-2022-yillar kesimidagi soni

Manba: Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan olib borilayotgan islohotlar tufayli, 2022-yil O'zbekiston Respublikasida yoshlarni ta'lim bilan qamrab olish darajasi yildan-yilga oshib bormoqda.

Inson salohiyatining ta'lim darajasi singari asosiy tarkibiy qismini saqlab qolish, ta'lim tizimini

rivojlantirish siyosatini yuritish inson kapitalini yo'qotish, unumdordorlik va kelajak avlod daromadlarini kamaytirish xavfini sezilarli darajada kamaytirishga qaratilgan. Inson salohiyati ko'p jihatdan ta'lim darajasiga bog'liq [9].

2-rasm. O'zbekiston Respublikasida yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasi 2016-2020-yillar davomida o'zgarishi

Manba: statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Jahon Banki tomonidan dunyo davlatlarining 2020-yil uchun inson kapitali indeksi e'lon qilingan. Dunyo aholisining 98 %ni istiqomat qiluvchi 174 ta mamlakat ishtirok etgan mazkur reytingga ilk marotaba O'zbekistondagi sog'liqni saqlash va ta'lim sohasiga oid ma'lumotlar ham kiritilgan.

O'zbekistonda to'plangan inson kapitali O'zbekistonning bugungi imkoniyatlari va salohiyatini aks ettiradi.

3-rasmda 2020-yil mart oyigacha bo'lgan davrda pandemiyagacha bolalar salomatligi va ta'limining asosiy ko'rsatkichi keltirilgan.

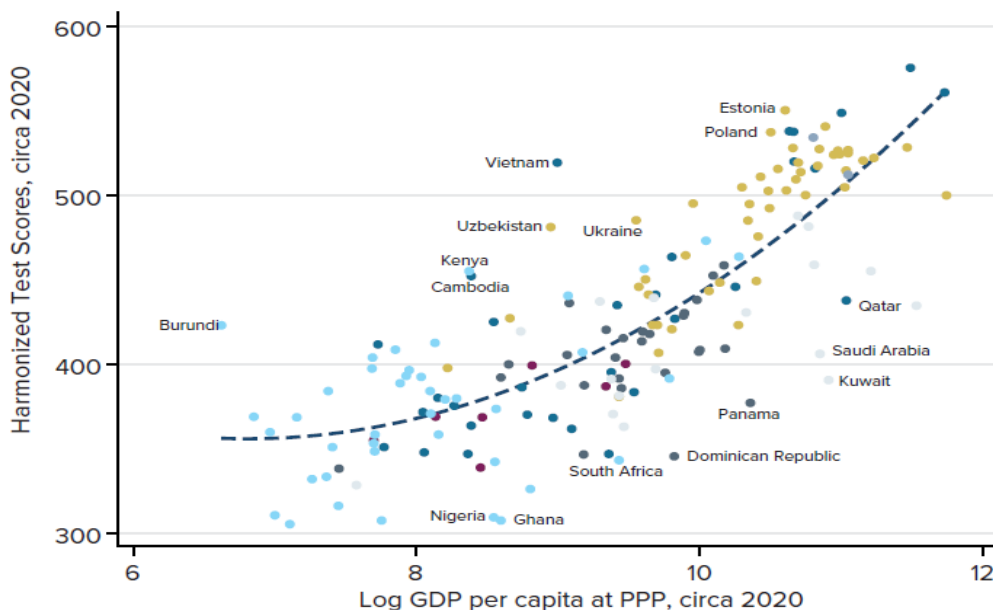
Inson kapitali indeksi bolaning kelajakda qay darajada samarali kadr bo'lib shakllanishini o'lchaydi. Indeks qiymati 0 dan 1 gacha intervalda bo'lib, qiymat 1 ga yaqinlashishi bugungi bolalarning kelajakda qay darajada yetuk inson bo'lib shakllanishini ko'rsatadi.

Jahon banki guruhi tomonidan o'tkazilgan yangi tahlilga ko'ra, COVID-19 pandemiyasi so'nggi o'n yillikda sog'liqni saqlash va ta'lim sohalari erishilgan yutuqlarga tahdid solmoqda, bu ayniqsa eng kambag'al mamlakatlarga kuchli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tahlillar ko'rsatadiki, pandemiya boshlangunga qadar aksariyat davlatlarda bolalarda inson kapitalini shakllantirish bo'yicha barqaror o'sishga erishilgan. Kam daromadli mamlakatlarda esa bu ko'rsatkich eng yuqori natijaga ega bo'lgan.

4-rasmda davlatlar indeksi 4 turga ajratilgan. Daromadi past davlatlar indeksi 0,37 %, daromadi o'rtachadan past davlatlar indeksi 0,48 %, daromadi o'rtachadan yuqori davlatlar indeksi 0,56 % va daromadi yuqori davlatlar indeksi 0,71 %ni tashkil etgan.

3-rasm. Inson kapitali indeksi 2020-yil

Manba: Jahon bankining inson kapitali indeksi ma'lumotlar bazasi

Bunday tadqiqotlarda ilk marotaba ishtirok etgan O'zbekiston 62 foiz natija ko'rsatgan. Ya'ni O'zbekiston MDH mamlakatlari orasida Belarus Respublikasi (70 %), Rossiya (68 %) va Qozog'iston (63 %)dan keyingi o'ringa joylashgan[10].

Lekin shunga qaramay, ta'lim borasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida jahon bankining inson kapitali indeksi singari muhim jahon reyting ko'rsatkichlari qatorida O'zbekistonda ta'lim tizimining rivojlanishi o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori darajada baholanmoqda.

	O'zbekiston	Daromadi past davlatlar (Low Income)	Daromadi o'rtachadan past davlatlar (Lower Middle Income)	Daromadi o'rtachadan yuqori davlatlar (Upper Middle Income)	Daromadi yuqori davlatlar (High income)
Inson kapitali indeksi (HCI) 2020	0,62	0,37	0,48	0,56	0,71

4-rasm. Inson kapitali indeksi ko'rsatkichlari

Manba: Jahon bankining ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi

Jahon banki inson kapitali indeksi doirasida bolaning rivojlanish trayektoriyasi (tug'ilganidan voyaga yetgunicha) qator muhim ko'rsatkichlar bo'yicha baholanadi:

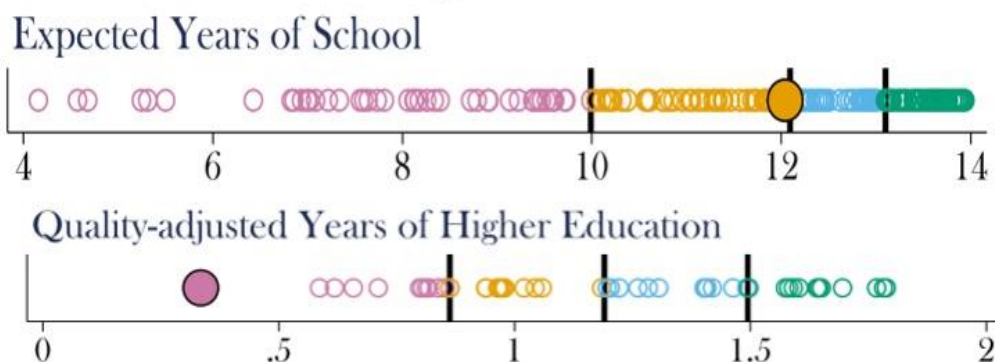
- tirik qolish ehtimoli (tug'ilganidan 5 yoshgacha);
- boshlang'ich va o'rta maktabda kutilayotgan ta'lim sifatiga qaratilgan o'qish davomiyligi;
- rivojlanishi orqada qolayotgan bolalar foizi;
- katta yoshdagi avlodning yashovchanligi.

5-rasmda Jahon bankining 2020-yilda O'zbekiston Respublikasining inson kapitali indeksi keltirilgan bo'lib, hisobotda maktabda o'qishning o'rtacha davomiyligi 11,9 yilni tashkil qilganligi aniqlangan. Biroq O'zbekistonning inson kapitali indeksi jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda O'zbekistonda tug'ilgan bola voyaga yetgandan so'ng uning mehnat unumdorligi uning potentsial

unumdorligining 62 %ini tashkil etadi. Shunday ekan, ta'lim darajasini oshirish vazifalarini hal etish inson taraqqiyotini rag'batlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Ta'lim sifatini oshirish Yangi O'zbekiston taraqqiyoti ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi.

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida innovatsion iqtisodiyotga o'tish yuqori malakali kadrlarni talab qilganligi sababli ta'limning barcha bosqichlarida aholini qamrab olish darajasini oshirishga katta e'tibor qaratilgan.

Jahon bankining umumiy o'rta ta'limga bahosiga ko'ra, 474 ball to'plab, 174 davlat orasida 57-o'rinni egallagan mamlakatimizda ta'lim sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, hozirgi kunda tizimni baholash va baholashni boshqarish salohiyati xalqaro standartlar darajasida amalga oshirilmoqda.

5-rasm. Ta'lim sifatiga moslashtirilgan o'qitishning kutilayotgan davomiyligi ko'rsatkichi

Manba: *banking inson kapitali indeksi ma'lumotlar bazasi.*

Inson kapitalining asosiy omili sifatida O'zbekiston ta'lim tizimini yanada isloh qilish va takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratildi va shunday bo'lib qoladi. O'zbekistonda ta'limga har yili sarflanuvchi mablag' yalpi ichki mahsulotning 10-12 %ini tashkil etadi, bu mamlakatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan ta'limga investitsiyalar hajmi bo'yicha Yuneskonning tegishli tavsiyalaridan (6-7 %) qariyb 2 barobar ko'pdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida quyidagilar muhim maqsad etib belgilangan:

- oliy ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog'lom raqobat muhitini yaratish;

- O'zbekiston Milliy universiteti va Samarqand davlat universitetini mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarining flagmaniga aylantirish;

- oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkazish;

- oliy ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo'shadigan, mehnat bozorida o'z o'rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish;

- oliy ta'lim muassasalarida ta'lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlar natijalarini tijoratlashtirish faoliyatining uzviy bog'liqligini nazarda tutuvchi "Universitet 3.0" konsepsiyasini bosqichma-bosqich joriy etish;

- oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari, ilmiy izlanuvchilari, doktorantlari, bakalavriat va magistratura talabalarining yuqori impaktfaktorga ega nufuzli xalqaro ilmiy jurnallarda maqolalar chop etishi, maqolalarga iqtiboslik ko'rsatkichlari oshishi, shuningdek, respublika ilmiy jurnallarini xalqaro ilmiy-texnik ma'lumotlar bazasiga bosqichma-bosqich kiritilishini ta'minlash;

- oliy ta'limning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish, xorijiy ta'lim va ilm-fan texnologiyalarini jalb etish;

- oliy ta'lim muassasalarining infratuzilmasi va moddiy-texnik bazasini, shu jumladan xalqaro moliya institutlarining imtiyozli mablag'larini keng jalb etish hisobiga yaxshilash, ularni bosqichma-bosqich o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tkazish va moliyaviy barqarorligini ta'minlash.

Bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar jamiyat taraqqiyotini, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, aholi turmush darajasi va sifatini oshirishga qodir bo'lgan ochiq, samarali va rivojlanayotgan uzluksiz ta'lim tizimini yaratishga qaratilgan[11].

Oliy ta'lim muassasalari, shu jumladan xorijiy va xususiy universitetlar filiallari sonining ko'payishi, oliy ta'lim olish uchun davlat kvotalarining ko'payishi, shuningdek, nogironligi bo'lgan yoshlarni oliy ta'limga qamrab olish, qizlar va kam ta'minlangan oilalar hamda umumta'lim maktablari bitiruvchilari uchun alohida kvotalar ajratish tendensiyasi darajasini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Xulosa va takliflar. Jamiyatda yuqori intellektual salohiyatga ega kishilar ulushini ko'paytirish, iqtisodiyotda mehnat unumdorligini oshirish, kelajak avlod uchun daromadlarning kamayish xavfini sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, mehnat unumdorligini oshirish va "qashshoqlik tuzog'ini" yengish imkoniyatlarini belgilaydi.

O'zbekistonda ta'lim rivojida inson kapitalining o'rne bevosita inson kapitalidan qanchalik to'liq va muvaffaqiyatli foydalanilayotganiga, uni rivojlantirishga qanchalik faol sarflanayotganiga bog'liq.

2030-yilgacha inson kapitalining ustuvor yo'nalishlari ta'lim sohasidagi qator muammolarni hisobga olgan holda, quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

1. Dunyoda nisbatan past bo'lgan oliy ta'limga qabul qilishning ko'payishi.

2. Ta'limga davlat xarajatlari ulushini kamaytirish, shu bilan birga ta'limda xususiy sektorning ulushini oshirish.

3. Ta'lim tizimining barcha bosqichlarida kuzatilayotgan, lekin oliy ta'lim tizimida ayniqsa yaqqol namoyon bo'lgan gender tengsizlikning qisqariishi.

4. Davlat institutlarining innovatsion jihati va sifatini oshirish.

Shunday qilib, inson kapitali tarkibida ta'lim darajasi muhim ahamiyatga ega. Bilim darajasi

tizimli xususiyat sifatida ta'lim darajasining sifat va miqdoriy ko'rsatkichini nazarda tutadi.

Mamlakat iqtisodiyotidagi yuqori sur'at moslashuvchan mustaqil fikrlash va xulq-atvorga ega, fundamental ilmiy tadqiqotlardan tortib, yangi texnologiyalarni yaratishgacha bo'lgan faoliyatning turli sohalarida ish topa oladigan keng ishchilar qatlami mavjudligini ta'minlaydi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni. O'RQ-637-son. 23.09.2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-sonli "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi farmoni.
3. Ubaydullayev G'.Z. Iqtisodiy ta'lim berish usullari. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Невматов Ж.А. Исмаилова Т.С. Развитие интеллектуального капитала предприятия как способ повышения эффективности его деятельности. / 26-я Международная научная конференция на тему «Современная наука: актуальные проблемы и пути их решения», экономические науки. – Липецк, 2016. – С. 83-88.
5. Polyakova E.M. Analytical review of the evolution of theoretical and methodological views on the category of "Human capital" // Bulletin of the VSU. Series: Economics and Management, 2011, No.1,p.1
6. Кожушко Е.А. Человеческий капитал в условиях перехода к инновационной экономике. // Экономика и образование, 2017. – № 6. – С. 5-12.
7. Schultz T.W. Investing in People: The Economics of Population Quality. Berkeley, Calif.: University of California Press, 2011. p. 149-166.
8. www.stat.uz
9. <https://www.worldbank.org/>
10. Becker G.S. Human Capital: a Theoretical and Empirical Analysis. - N.Y.: Columbia Univ. Press, 2016. 196.p.
11. www.lex.uz
12. Исаев, Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 11(1), 394–401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
13. Исаев, Ф. (2022). Йирик корхоналар мисолида солиқ йиғилувчанлиги кўрсаткичини таҳлил қилиш методикасини такомиллаштириш. Iqtisodiyot Va ta'lim, 24(1), 317–326. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/955>
14. Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини //Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – С. 359-361.